

Ольга Козоровицька

Справа з адвокатського архіву

У 1991 році я як молодий адвокат була направлена президією Одеської обласної колегії адвокатів на роботу до 2-ї Жовтневої юридичної консультації м. Одеси, що знаходилась у Червоному провулку, 3.

Тоді було заведено, що молоді та ще недосвідчені адвокати залучаються до ведення кримінальних справ у Жовтневому районному суді м. Одеси та Одеському обласному суді у випадку, коли у підсудних чи їхніх родичів немає коштів для укладення договору з адвокатом. У такому випадку працю адвокату сплачувала держава – зрозуміло, що в розмірі набагато меншому, ніж це могли сплатити родичі.

Але то була дуже добра практична школа, і я ніколи не шкодувала, що декілька років опікувалася захистом підсудних в Одеському обласному суді, що тоді був розташований по вулиці Дерибасівській, 6, на розі з Пушкінською. Після проведення судового захисту у декількох суддів обласного суду з категорії тяжких злочинів ти набирався такого досвіду, що кримінальні справи в районних судах вже не здавалися такими тяжкими.

У лютому 1992 року завідувачка юридичної консультації повідомила мене, що обласний суд просить виділити адвоката для захисту підсудного за статтею 75 частина 1 Кримінального кодексу України (1961 року) – незаконне перетинання кордону, та за Законом СРСР від 23.10.1990 року «Про кримінальну відповідальність за блокування транспортних комунікацій та інші незаконні дії, що посягають на нормальну та безпечну роботу транспорту».

Через друге звинувачення обласний суд і повинен був розглянути цю справу. Зрозуміло, що до цього злочину приєднувалася політика – «блокуванням транспортних комунікацій та іншими незаконними діями» завуальовано називалося викрадення літака або спроба викрадення.

Мене більше бентежило те, що в мене залишалось мало часу до першого судового засідання, аби ознайомитися з матеріалами кримінальної справи та зустрітися з підсудним, щоби відпрацювати з ним лінію захисту.

На мої зауваження з цього приводу завідувачка відповіла, що суддя надасть мені час для ознайомлення та для бесіди з підзахисним. Прізвище судді я з етичних причин не називаю (хоча цієї людини вже давно немає на цьому світі), але це була особа достойна, розумна та об'єктивна, працювати у неї в процесі адвокатам подобалося, тому що вирок завжди був справедливий. Крім того, я розуміла, що цю кримінальну справу з політичним відтінком судді доручили розглядати не випадково та, можливо, натякнули, яким повинен бути вирок.

Обставини справи та підсудний були дуже цікаві: вони відображали ту реальність, що склалася наприкінці існування СРСР з можливістю його громадян залишити країну за своїм бажанням.

Хоча в 1975 році СРСР в особі генерального секретаря ЦК КПРС Л.І. Брежнєва підписав Гельсінські угоди, частиною яких були зобов'язання з питань прав і свобод людини, у тому числі свободи пересування, виїхати з СРСР в іншу країну на постійне проживання було майже неможливо.

Першими пробрили цю залізну завісу громадяни єврейської національності – завдяки американським санкціям і підтримці всього світу. Потім потроху розпочалася еміграція німців, її остання хвиля – з 1989 року на підставі німецького закону про справи переміщених осіб та біженців.

Але громадяни, які бажали вирватися з СРСР і не мали для виїзду ніяких підстав, іноді йшли незаконним шляхом: залишалися за кордоном, просили там політичного притулку, а іноді йшли на скоєння злочину – викрадення повітряного судна. У 1970-1980-х роках такі випадки почастишали та траплялися майже щороку. Особливо відомими були викрадення

до Туреччини літака рейсу Батумі – Сухумі, коли загинула стюардеса Н. Курченко (1970 р.); спроба викрадення літака сім'єю Овечкіних до Великобританії в 1988 році; захоплення в 1988 р. терористами автобуса з дітьми в місті Орджонікідзе з вимогою обміняти дітей на літак, на якому вони вилетіли в Ізраїль, де здалися владі.

Деякі викрадення були вдалими, деякі не вдавалися, але були викрадення і з трагічними наслідками, коли гинули або пасажирки, або члени екіпажу, та й самі терористи.

Недарма в 1990 році в СРСР був прийнятий Закон «Про кримінальну відповідальність за блокування транспортних комунікацій та інші незаконні дії, що посягають на нормальну і безпечну роботу транспорту».

Держава ще існувала, приймала закони на тлі «параду суверенитетів», але було зрозуміло, що «пацієнт скоріше мертвий, ніж живий».

Згідно з деякими даними в СРСР до 1991 року відбулося приблизно сто десять викрадень, у тому числі двадцять чотири вдалих. Найбільше їх число було в 1990 (тридцять три) та 1991 (шістнадцять) роках.

Мій підзахисний Геннадій Ган у січні 1991 року намагався скоїти викрадення літака ТУ-154, який перебував у складі Одеського авіазагону, тому суд і відбувався в Одеському обласному суді в лютому-березні 1992 року.

Підсудний Г. Ган був майже мій одноліток. Міцний, високого зросту чоловік, за національністю німець, уродженець Новосибірської області, він мав двох дітей, з дружиною був розлучений. Раніше, в 1987 році, його засуджували за хуліганство. Мешкав він у Володимирській області.

Вже з того, що він мені розповів до першого судового засідання, було зрозуміло, що дитинство наклало відбиток на все його подальше життя. Сім'ю його (бабусю, матір) було вислано до Сибіру як родину німців. На той час матері було шістнадцять років, а сам він народився в 1955 році вже на місці заслання. Матір розповідала йому, що до 1958 року повинна була регулярно відмічатися у спецкомендатурі, інакше як фашистами місцеві їх не називали, в школі до нього було аналогічне ставлення.

У родині зберігався сімейний архів з копією вироку дідусеві, який був розстріляний в 1937 році за рішенням «трійки».

Ось деякі покази Геннадія Гана в суді:

«В 1974 году я был призван в армию, несправедливое отношение к себе я чувствовал и там. Через год после начала службы я решил оставить стройчасть, рядом была погранзона, я мог покинуть СССР, но не решился. Через полтора месяца меня комиссовали с психиатрическим заболеванием, меня преследовала статья в военном билете».

У 1977 році Ган одружився, переїхав з дружиною до Володимирської області, працював. Характер штовхав його на несподівані вчинки. Так, у 1987 р. він прийшов до приймальні КДБ у Москві та «сказал им все, что считал правильным с моей точки зрения, позже меня арестовали и судили за хулиганство. Я был во Владимирской спецтюрьме около 8 месяцев, там ко мне применяли психотропные препараты. В лагере я прочитал много книг: Солженицына, Шаламова, Жигулина, увидел сам многое своими глазами. 8.03.1988 года я услышал сообщение о семье Овечкиных, но конкретное решение мне еще было очень трудно принять».

До речі, коли він звільнявся з тюрми, він на очах її начальника спалив отриманий радянський паспорт.

Після розлучення з дружиною Г. Ган все ж таки намагався офіційно покинути Радянський Союз, звертався з цього питання до відділу міліції за місцем проживання, але йому було відмовлено в оформленні у зв'язку з відсутністю запрошення з Німеччини. До посольства Німеччини він також поптрапити не зміг через відсутність паспорта, хоча міг його поновити.

Тоді, в 1990 році, він прийшов до остаточного рішення будь-яким шляхом залишити СРСР, бо не хотів в ньому жити. «Я написал матери письмо, где изложил причины преступления, оставил письмо и уехал. Я не видел иного выхода».

2.01.1991 р. він, перебуваючи в гостях у свого приятеля в Ташкенті, купив за його паспортом квиток на рейс Ташкент – Грозний – Одеса, при цьому під час огляду в аеропорту паспорт не дивилися.

«После вылета из Грозного я подошел к стюардессе и попросил ее позвать штурмана, чтобы поговорить с ним. До этого

я достал и привязал к руке флакон рижского лосьона, сверху одел перчатку, проводница не видела, что там внутри. Она вышла и вернулась со штурманом, который спросил, что я хочу. Я сказал ему, что нужно изменить курс на Турцию – Стамбул или Трабзон. Штурман ответил, что нужно сесть, дозаправиться в Симферополе или Одессе, на что я ответил, что садиться в СССР не будем, т. к. кроме спецназа и КГБ меня никто не ждет. Он посмотрел на мою руку, я сказал ему: «Это пластиковая «итальянка», и узбеки ее просмотрели». Штурман сказал, что нужно поговорить с командиром и решить, я дал ему справку об освобождении. Через минут 15 штурман вернулся и сказал, что турецкие, как и болгарские, и румынские службы не разрешают посадку в их аэропортах. Штурман предлагал мне подумать, говорил, что меня все равно привезут обратно в СССР. Я ответил ему, чтобы он не терял времени».

Потім Ган пояснив, що пластикова «італійка» – це міна, він визнавав, що погрожував фактично підривом літака та взагалі свою провину в скоєнні злочину визнав повністю.

В судовому засіданні були допитані члени екіпажу літака – бригадир бортпровідників, бортпровідниці, командир повітряного судна, штурман, бортінженер. З їхніх показів склалася картина подальших дій екіпажу та того, чим закінчився цей випадок.

Командир повітряного судна в тій ситуації повинен був за інструкцією прийняти рішення, і загрозу підірвати літак він сприйняв як реальну. Крім того, екіпаж вважав, що на борту Ган мав співучасників. Командир передав диспетчеру відомості про Гана з довідки про звільнення, щоб за можливістю вплинути на нього через родичів, але відповіді на це не отримав.

Щоб не ризикувати, командир прийняв рішення летіти за кордон, і Гана повідомили, що літак вирушив до Стамбулу.

Насправді був налагоджений зв'язок із Софією, а посадку запланували у Бургасі. З Софії до Бургасу вилетіла група захоплення та представник радянського посольства. Домовитися з Болгарією було не так просто. У той час йшла війна у Перській затоці, аеропорти Туреччини, Болгарії, Румунії були закриті, а випадковий неочікуваний літак могли просто збити.

Гана повідомили, що літак зробив посадку у Стамбулі. Коли йому відчинили вихід до трапу, на нього вже чекала група захоплення.

Деякий час затриманий Г. Ган перебував у Болгарії, навіть був там обстежений психіатричною експертизою та визнаний повністю осудним, а його психічний стан не потребував ніякого лікування, в тому числі амбулаторного. Потім вже в психіатричному інституті імені В.П. Сербського в Москві його також визнали осудним.

Усі допитані члени екіпажу підтверджували, що загрозу Гана підірвати літак сприйняли реально, жінки-бортпровідниці були налякані, але поводитися так, щоб пасажири нічого не запідозрили. Крім того, вони розуміли, що можуть загинути, й не від руки Гана, а через війну в Перській затоці. Деякі свідки розповідали, що потім Ган заспокоївся, вже не був таким агресивним, казав, що через дії КДБ відсидів п'ять років, втратив сім'ю, дітей, хотів виїхати з СРСР, але його не випускають.

У судовому засіданні Ган просив пробачення у жінок-бортпровідниць, яких він так налякав. Але що було так несподівано і так по-людськи з боку членів екіпажу, у тому числі жінок, – декілька з них попросили у конвоя дозволу у перерві підійти ближче до лави підсудного та сказали йому буквально наступне: «Гена, зачем ты так поступил? Ты же мог постараться официально выехать к родственникам в Германию. Когда освободишься, сделай это спокойно и нормально».

Люди, яких він так перелякав, у яких були діти, сім'ї, та й самі вони перебували у стресовому стані, побажали підсудному тільки того, що він бажав сам, і пробачили його.

Всі обставини справи, повне визнання підсудним своєї провини, та й розпад СРСР дозволяли мені просити для підзахисного мінімальний термін покарання. Прокурор запросив для підсудного чотири роки позбавлення волі. Згідно з вироком суду Г. Ган був засуджений до трьох років шести місяців позбавлення волі у колонії суворого режиму.

Мені здається, що Ган з розумінням поставився до цього покарання: за скоєння злочину він отримав строк покарання менший, ніж в РСФСР за скоєння хуліганства. Я щиро сподіваюся,

що, звільнившись після його відбування, він все ж таки зміг виїхати до родичів у Німеччину. Хотілося, щоби ця людина там знайшла своє місце у житті.

Викрадення літака Г. Ганом посіло своє місце в переліку викрадень у Вікіпедії. Зараз, коли минуло вже понад тридцять років з тих подій, мимоволі думаєш: навіщо було тримати радянських людей за залізною завісою? Фактично громадяни всіх соціалістичних держав Європи могли виїжджати за кордон без таких труднощів, як в СРСР. Але радянська влада вважала, що краще радянським людям не знати, як насправді живуть люди за кордоном, а ще краще – дивитися по телевізору, як загнивають капіталістичні країни.

Саме така політика і призвела до трагічних подій з викраденням літаків в СРСР, і однією з краплин цих трагедій (на щастя, без людських жертв) стала кримінальна справа Г. Гана.

